

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
ZAPOSLOVANJE TUJCEV V SLOVENIJI

Ljubljana, april 2011

EVA MLAKAR

IZJAVA

Študentka Eva Mlakar izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Tjaše Redek, in da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 12. aprila 2011

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 TRG DELA V SLOVENIJI	2
1.1 Kratek pregled stanja na trgu dela v Sloveniji med leti 1998 in 2010.....	2
1.2 Suficitarni in deficitarni poklici na trgu dela v Sloveniji	5
2 ZAPOSLOVANJE TUJCEV V SLOVENIJI	7
2.1 Najem tuje delovne sile	7
2.2 Pravni okvir zaposlovanja tujcev	8
2.2.1 Zakon o tujcih	8
2.2.2 Zakon o zaposlovanju in delu tujcev	8
2.2.3 Delovna dovoljenja	9
2.2.4 Kvotni sistem zaposlovanja tujcev.....	10
2.3 Zaposlovanje tujcev pred vstopom v EU.....	13
2.4 Zaposlovanje tujcev po vstopu v EU	15
2.4.1 Strukturne značilnosti zaposlenih tujcev v Sloveniji	16
3 PRIHODNJI TRENDI ZAPOSLOVANJA TUJCEV V SLOVENIJI	20
3.1 Demografske projekcije za Slovenijo in EU	20
3.2 Migracije v prihodnosti	21
SKLEP	22
LITERATURA IN VIRI	24

KAZALO SLIK IN TABEL

Slika 1: Primerjava aktivnega in delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji, 2005-2010...	2
Slika 2: Registrirana brezposelnost v Sloveniji, 1992-2010	3
Slika 3: Deleži števila brezposelnih žensk v Sloveniji, 1998-2010, v %	4
Slika 4: Registrirana brezposelnost po starostnih skupinah v Sloveniji, 2005-2010	5
Slika 5: Tripartitno razmerje	7
Slika 6: Število izdanih delovnih dovoljenj v Sloveniji, 2004-2010.....	11
Slika 7: Razdelitev kvote po namenih v Sloveniji, 2007, v %	11
Slika 8: Razdelitev kvote za sezonsko delo tujcev v Sloveniji, 2007, v %	12
Slika 9: Razdelitev kvote po namenih v Sloveniji, 2010, v %	12
Slika 10: Delež izdanih delovnih dovoljenj po spolu v Sloveniji, 2005-2010, v %.....	17
Slika 11: Število izdanih delovnih dovoljenj po starostnih skupinah v Sloveniji,.....	17
Slika 12: Delež izdanih delovnih dovoljenj po stopnji izobrazbe v Sloveniji, 2005-2010 .	18
Slika 13: Delež tujcev po državi izvora v Sloveniji, 2010, v %.....	19
Slika 14: Število izdanih delovnih dovoljenj po dejavnostih v Sloveniji, 2008-2010	19
Tabela 1: Veljavna delovna dovoljenja, 1992 -2003.....	14
Tabela 2: Izdana delovna dovoljenja, 2004-2010	16

UVOD

Naša zemlja je po svojih geografskih in ekonomskih značilnostih zelo razgibana in raznolika. Zaradi tega so na različnih koncih sveta različne možnosti za življenje in zato tudi različne potrebe ljudi. Ljudje smo si svoja življenja prilagodili tako, da lahko vsak po svoje stremimo k čim večjemu zadovoljstvu in blaginji. Če nam zaradi neustreznih pogojev to ne uspeva, smo se zaradi upanja na boljše pripravljene preseliti ali vsaj oditi na delo v drugo državo. Moderna tehnologija nam omogoča lažje zbiranje informacij in lažje prehajanje med državami. V novi državi pričakujemo večje možnosti za zaposlitev, boljše delovne razmere, večje plačilo in posledično lepše življenje. S tem ko delavci odidejo na delo v tujino, postanejo tam tuja delovna sila, kjer pa se jim pogosto dogaja, da kljub ustreznim zakonodajam pristanejo na slabšem, kot so si sami želeli.

Slovenija ima kljub svoji majhnosti različne pogoje za preživetje. Mesta in okolice se iz dneva v dan razvijajo in širijo ter s tem omogočajo delo in zaslužek veliki množici ljudi. Medtem pa se iz drugih delov države ljudje odseljujejo zaradi pomanjkanja dela ali neugodnih življenjskih razmer. Vsak človek se sam odloči, kaj je njemu ljubše in tako kot Slovenci vidijo prihodnost izven te države, jo tujci vidijo pri nas.

Področje zaposlovanja tujcev je za Slovenijo novo, saj je aktualno šele od osamosvojitve naprej. Že v Jugoslaviji so prebivalci drugih republik prihajali na delo v Slovenijo, posledično je tudi danes velika večina tujcev iz bivše Jugoslavije zaposlena pri nas. Kot je značilno za veliko migrantov po svetu, je njihov status v novi državi slab. Tako je tudi v Sloveniji, saj ti delavci največkrat pristanejo v delu s slabimi delovnimi pogoji s slabimi plačili.

V svojem diplomskem delu bi rada prikazala stanje na slovenskem trgu dela ter problematiko zaposlovanja tuje delovne sile pri nas. Osredotočila se bom na razmere zaposlovanja tujcev pred in po vstopu Slovenije v Evropsko unijo.

Diplomsko delo je sestavljeno iz treh delov. V prvem delu bom na kratko predstavila slovenski trg dela in njegove značilnosti, nato bom opisala deficitarne in suficitarne poklice ter razloge za njihov obstoj. V drugem delu se bom posvetila problematiki zaposlovanja tujcev. Najprej bom podala nekaj pravnih vidikov, ki se nanašajo na zaposlovanje tujcev po naši osamosvojitvi. V nadaljevanju pa še pravni vidik zaposlovanja pred in po vstopu Slovenije v Evropsko unijo. V predzadnjem delu bom najprej primerjala število delovnih dovoljenj, izdanih v različnih obdobjih, in na koncu orisala še strukturne značilnosti tuje delovne sile, ki prihaja na delo v Slovenijo. V zadnjem poglavju pa bom napisala še nekaj razlogov za zaposlovanje tujcev v Sloveniji v prihodnje.

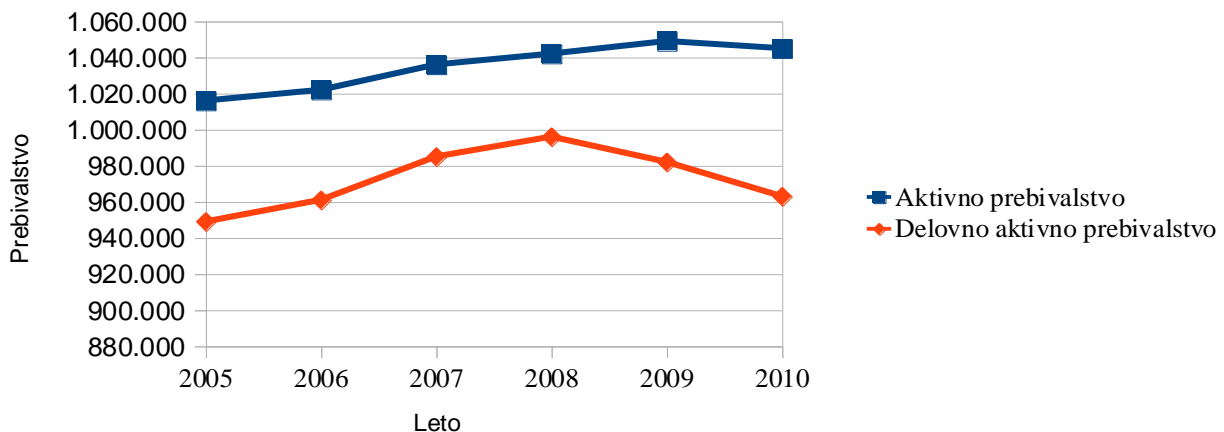
1 TRG DELA V SLOVENIJI

Trg delovne sile je stičišče, kjer se srečujejo iskalci zaposlitve, ki ponujajo svoje znanje, izkušnje in veščine, ter delodajalci, ki iščejo ustrezne kandidate za zapolnitev prostih delovnih mest.

1.1 Kratek pregled stanja na trgu dela v Sloveniji med leti 1998 in 2010

Slovenski trg dela se v zadnjem času sooča z različnimi težavami. Kot bom pokazala v nadaljevanju, so ključni problemi nizka stopnja zaposlenosti, visoka stopnja brezposelnosti nizko izobraženih, zelo nizka zaposlenost starejših (55-64 let) in visoka brezposelnost mladih (15-24 let).

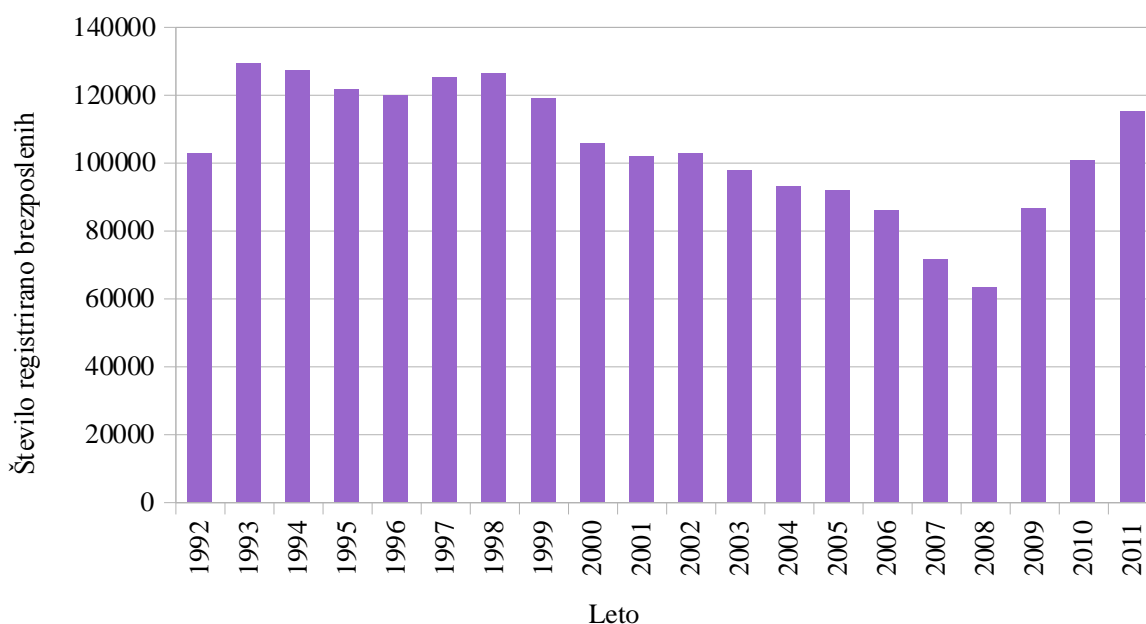
Slika 1: Primerjava aktivnega in delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji, 2005-2010

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Demografsko in socialno področje – prebivalstvo, 2011.

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (2011, v nadaljevanju SURS) število prebivalcev v državi iz leta v leto narašča. Leta 2005 je imela Slovenija prvič po letu 1991 spet več kot 2 milijona prebivalcev. Žensk je nekoliko več kot moških, vendar to le na račun starejših prebivalok, saj se letno v Sloveniji rodi manj deklic kot dečkov. Število aktivnega prebivalstva se prav tako iz leta v leto povečuje. Med njimi prevladujejo moški, saj je v vseh starostnih skupinah, razen v starostni skupini nad 60 let, več moških kot žensk. Razlika med aktivnim in delovno aktivnim prebivalstvom je brezposelnost in kot je razvidno iz slike 1, je v letu 2010 največja. Takrat je bilo 1.045.000 aktivnega prebivalstva in le 963.000 delovno aktivnega. Medtem ko je bilo leta 2008 1.042.000 aktivnega prebivalstva in kar 996.000 delovno aktivnega prebivalstva.

Slika 2: Registrirana brezposelnost v Sloveniji, 1992-2010

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, *Trg dela v številkah – registrirana brezposelnost, 2011d.*

Najslabše razmere na trgu dela v času slovenske neodvisnosti smo zabeležili dve leti po osamosvojitvi. Takrat je bilo na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ) prijavljenih 129.000 brezposelnih oseb (glej Sliko 2), kar je pomenilo 14,4-odstotno stopnjo brezposelnosti. Od takrat naprej se je število brezposelnih oseb zmanjševalo z izjemo v letih 1997 in 1998, ko je njihovo število nekoliko naraslo. Vse od leta 1992 pa do leta 2002 je bilo v Sloveniji več kot 100.000 brezposelnih oseb. Šele leta 2003 se je njihovo število spustilo pod 100.000. Najnižja stopnja brezposelnosti v Sloveniji je bila leta 2008, ko je bilo na trgu dela le 63.216 brezposelnih. Najmanj brezposelnih oseb je bilo na ZRSZ prijavljenih septembra 2008, ko je njihovo število padlo pod 60.000 in ko je bila stopnja registrirane brezposelnosti v samostojni Sloveniji rekordno nizka, saj je znašala 6,3 odstotke. Število registrirano brezposelnih se od takrat naprej vztrajno povečuje. V marcu 2010 pa je bila s 100.000 brezposelnimi stopnja registrirane brezposelnosti 10,7 odstotkov (10,1 odstotka za moške in 11,3 odstotke za ženske). Januarja 2011 je bilo na ZRSZ prijavljenih 115.132 brezposelnih oseb, kar je 4,6 odstotkov več kot decembra 2010, v primerjavi z januarjem 2010 pa kar 15,6 odstotkov več. Kljub temu, da število brezposelnih vztrajno narašča, pa se število delovnih mest od leta 2007 precej zmanjšuje. Leta 2009 je bilo v povprečju manj kot 5.000 prostih delovnih mest v primerjavi z letom 2007, ko jih je bilo na voljo kar 9.000 (ZRSZ, 2011d).

Slika 3: Deleži števila brezposelnih žensk v Sloveniji, 1998-2010, v %

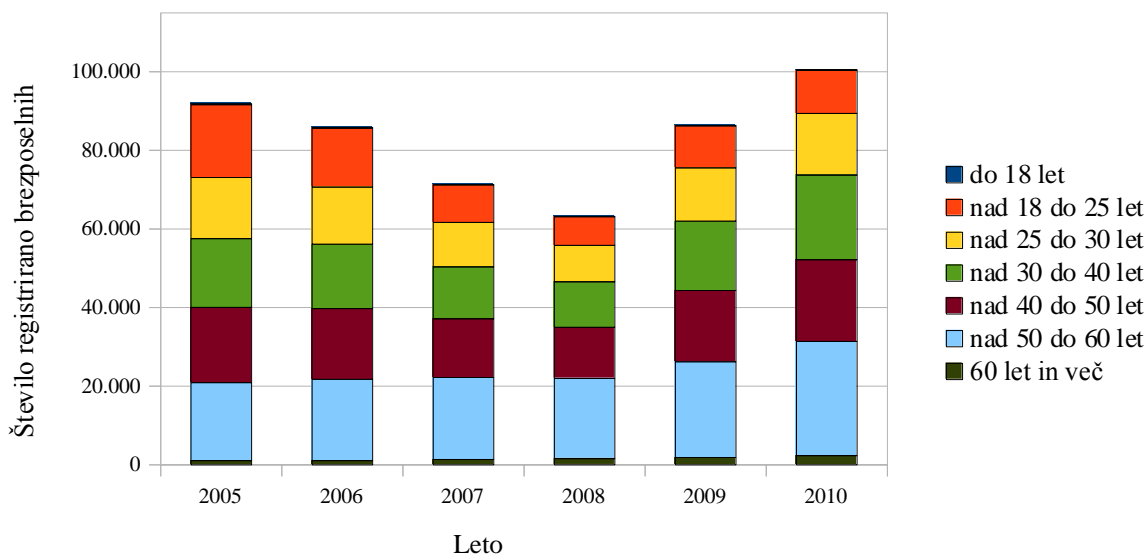

Vir: SURS, Demografsko in socialno področje – prebivalstvo, 2011.

Brezposelnost žensk je bila vse od osamosvojitve pa do leta 2009 višja od brezposelnosti med moškimi (glej Sliko 3). Leta 2009 pa se je zgodil preobrat, saj je brezposelnost med ženskami dosegla najnižjo vrednost v zadnjih desetih letih (48 odstotkov) in je leta 2010 še dodatno upadla (na 44 odstotkov). Vzrok za višjo brezposelnost med moškimi v zadnjem letu so predvsem mnogi stečaji podjetij, pa tudi vse manjše potrebe po delavcih, predvsem v gradbeništvu (SURS, 2010a).

Mladi so na trgu dela pogosto v slabšem položaju kot druge starostne skupine. Podaljševanje izobraževanja sicer prinaša dober vpliv na izobrazbeno strukturo delovne sile, vendar po drugi strani povzroči nizke stopnje aktivnosti mladih. Ključen problem predolgega izobraževanja je visoka starost pri vključevanju na trg dela ter pomanjkanje delovnih izkušenj, ki so danes vedno bolj pomembne. Varne oblike zaposlenosti, kot je zaposlitev za nedoločen čas, zamenjujejo nestabilne oblike, ki so najpogostejše le za kratek čas. Leta 2000 je imelo redno zaposlitev za nedoločen čas približno 52 odstotkov mladih med 25. in 29. letom. Leta 2010 pa le še 33 odstotkov, kar je tudi razlog, da je prehajanje med trgom dela, izobraževanjem in ponovnim vračanjem na trg dela čedalje bolj prisotno. Z brezposelnostjo se v Sloveniji vse bolj soočajo mladi z doseženo terciarno stopnjo izobrazbe. Med leti 2000 in 2007 se je delež brezposelnih s VI. ali višjo stopnjo izobrazbe skoraj podvojil (s 4,5 odstotka na 8 odstotkov). Z začetkom gospodarske krize pa se je delež visoko izobraženih brezposelnih od decembra 2008 do junija 2009 povečal z 9,3 odstotka na 10,5 odstotka (SURS, 2009, str. 76).

Slika 4: Registrirana brezposelnost po starostnih skupinah v Sloveniji, 2005-2010

Vir: ZRSZ, Trg dela v številkah – registrirana brezposelnost, 2011d.

Kot je razvidno iz Slike 4, je med vsemi starostnimi skupinami največ brezposelnih ravno med najstarejšimi prebivalci (nad 50 let). V letu 2005 je bilo največ brezposelnih starejših nad 50 let (malo manj kot 20.000). V letu 2008 je bila brezposelnost v vseh skupinah nizka, le pri starejših nad 50 let je ostala na ravni iz leta 2005. V letu 2010 je bilo že več kot 30.000 brezposelnih starejših od 50 let, med prebivalci starimi od 18 do 40 let pa je kar 50 odstotkov brezposelnih.

Slovenski trg dela ima danes podobne težave, kot so bile v letih po osamosvojitvi. Najboljše razmere so bile v letu 2008, ko je bilo gospodarstvo v ekspanziji. Takratna brezposelnost je bila rekordno nizka, delodajalci so veliko zaposlovali in tako je lahko vsak, ki je želel delati, dobil delo. Danes pa je na trgu dela prisotna visoka brezposelnost, predvsem med mladimi in pa tudi starejšimi, varnost zaposlitve je vedno slabša, saj veliko podjetij ne zmore več poslovati, mladi pa ne morejo dobiti zaposlitve, ker nimajo dovolj delovnih izkušenj.

1.2 Suficitarni in deficitarni poklici na trgu dela v Sloveniji

Suficitarni poklici so tisti, kjer je na trgu delovne sile preveč takih kandidatov, ki ustrezajo določenemu poklicu in bodo zaradi tega težje dobili delo. Deficitarni poklici pa so tisti, kjer je na trgu dela pomanjkanje ustreznih kandidatov. S spodbujanjem prekvalifikacije in usmerjanjem mladih za te vrste poklicev se lahko postopoma zapolnijo delovna mesta, vendar se v večini primerov na te položaje zaposluje tujo delovno silo, ki ustreza zahtevam za zaposlitev.

Od oktobra 2008 se povpraševanje po delavcih najbolj zmanjšuje v predelovalnih dejavnostih, gradbeništvu, trgovini, prometu in skladiščenju. Presežki delovne sile se pojavljajo zaradi

gospodarskega prestrukturiranja, prevelikega vpisa v posamezne izobraževalne smeri, v zadnjem času pa predvsem zaradi ukinjanja delovnih mest kot posledica gospodarske krize (ZRSZ, 2011a).

Pri iskanju dela bodo imeli največ težav predvsem poklici, kot so (ZRSZ, 2011a):

- sociologi, antropologi, filozofi, zgodovinarji, politologi,
- vnašalci podatkov, uradniki v knjižnicah, arhivih,
- poklici za družbeno animiranje,
- brusilci, polirci, ostrilci, obdelovalci lesa, upravljalci procesnih strojev in naprav za predelavo lesa in za proizvodnjo lesenih izdelkov,
- krojilci, šivalci, upravljalci strojev za šivanje oblačil iz tekstilij, usnja, krzna, upravljalci strojev za proizvodnjo obutve in usnjene galanterije,
- upravljalci strojev za površinsko obdelavo kovinskih delov,
- sestavljalci elektronskih naprav in opreme, izdelkov iz kovin, gume in plastike.

Najbolj iskani polici pa še vedno ostajajo (ZRSZ, 2011a):

- analitiki in snovalci informacijskih sistemov,
- inženirji elektrotehnike in strojništva,
- zdravniki in zobozdravniki, farmacevti, fizioterapevti in medicinske sestre,
- finančniki, revizorji in računovodje,
- kuharji in natakarji,
- zidarji in tesarji,
- elektroinštalaterji, elektromehaniki, varilci in monterji kovinskih konstrukcij,
- vozniki težkih tovornjakov in vlačilcev.

Po podatkih ZRSZ (2011c) je bilo v letu 2010 prijavljenih največ delovnih mest v predelovalnih dejavnostih (kar 34.425), gradbeništvu (23.858) in trgovini (22.979). Najmanj pa jih je bilo prijavljenih v rudarstvu (samo 251), komunalni (565) in kmetijstvu ter gozdarstvu (1.065). V primerjavi s prejšnjimi leti se je v predelovalnih dejavnostih povečalo povpraševanje po delavcih za tretjino, medtem ko se je v ostalih dejavnostih povpraševanje po delavcih zmanjšalo v primerjavi s prejšnjimi leti. Najbolj se je zmanjšalo v gozdarstvu in v gradbeništvu, za 12 odstotkov oziroma za 5 odstotkov.

V času do gospodarske krize se je deficitarne poklice pokrivalo z zaposlovanjem tujcev, o čemer bom več spregovorila v nadaljevanju. Ti poklici so predvsem tisti, kjer je zahtevana stopnja izobrazbe nizka. Največ med njimi se jih je zaposlilo v gradbeništvu in v predelovalnih dejavnostih.

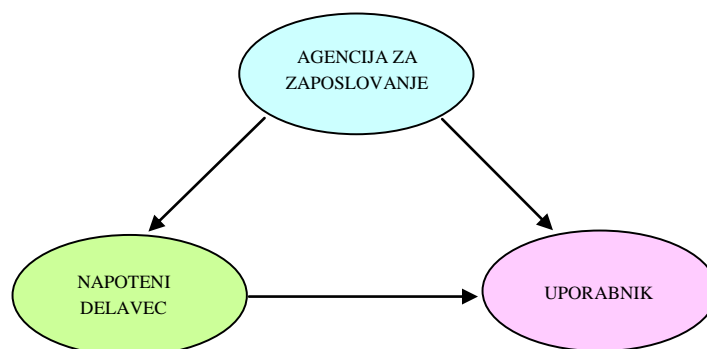
2 ZAPOSLOVANJE TUJCEV V SLOVENIJI

Razlogi, zakaj se v Sloveniji zaposluje tujo delovno silo, so različni. Trenutno so strukturna neskladja na trgu delovne sile ena izmed glavnih razlogov. Povpraševanje po določenih kadrih je veliko, vendar na trgu ni ljudi s potrebno izobrazbo ali pa kvalifikacijo za določena dela. Tu gre predvsem za delovna mesta s specifičnimi znanji, za nekvalificirane in pa tudi kvalificirane delavce. Vendar v večini primerov prevladuje pomanjkanje delavcev za slabše plačana delovna mesta, kjer ni potrebna visoka izobrazba, domači delavci pa se tam ne zaposlujejo. Na drugi strani pa se tujci zaposlujejo pri nas zaradi želje po boljšem zaslužku in življenju, kar jim v domači državi ni omogočeno.

2.1 Najem tuje delovne sile

Kadar se delodajalec odloči, da bo delavce pridobil preko specializiranih agencij za zagotavljanje dela, govorimo o najemu tuje delovne sile. Gre za atipično obliko zaposlitve, kjer je pravi delodajalec agencija, delodajalec, kjer delavci opravljajo delo, pa je le uporabnik. Agencija in uporabnik skleneta pisni dogovor (pogodbo), s katerim določita obveznosti in odgovornosti pogodbenih strank. Hkrati določita pravice in obveznosti napotjenih delavcev in uporabnika. Pogodbo o zaposlitvi skleneta agencija in delavec, saj je formalni delodajalec agencija. Delavec ima pri uporabniku enake obveznosti, kot jih določa Zakon o delovnih razmerjih (Ur.l. RS, št. 42/2002, 103/2007, v nadaljevanju ZDR) za delavce, zaposlene pri uporabniku. Prednosti najema delovne sile preko agencij so, da brezposelnemu delavcu zagotavlja zaposlitev, možnost poklicne kariere in socialno varnost, uporabniku pa zagotavlja večjo fleksibilnost delovnih razmerij, odzivnost na potrebe po delu, optimizacijo zaposlovanja in nižje stroške dela ter večjo konkurenčnost. Državi pa zagotavlja manjšo porabo javno finančnih odhodkov zaradi nižjih socialnih transferjev (Najem tuje delovne sile, 2011).

Slika 5: Tripartitno razmerje

Vir: Združenje delodajalcev Slovenije, Najem tuje delovne sile 2011.

2.2 Pravni okvir zaposlovanja tujcev

Z osamosvojitvijo Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) je prišlo do sprememb na različnih področjih v državi. Izguba notranjega trga, preoblikovanje gospodarstva in političnega režima, mednarodno odpiranje trga so le nekatere izmed drastičnih sprememb, v katerih se je znašla nova država. Posledično je prišlo tudi do sprememb na slovenskem trgu dela. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo (v nadaljevanju EU) pa je morala država ponovno urediti svoj trg dela in s tem slediti novim zahtevam in spremembam na domačem trgu dela, kot tudi slediti trendom iz EU.

2.2.1 Zakon o tujcih

Po osamosvojitvi Slovenije je v državi ostalo veliko delavcev iz nekdanje skupne države, ki niso pridobili slovenskega državljanstva. Njihov položaj je bilo potrebno zakonsko urediti, ravno tako pa je bilo potrebno urediti tudi nov sistem zaposlovanja tujcev, kjer je bilo potrebno upoštevati nove okoliščine na trgu dela. Prvi slovenski Zakon o tujcih (Ur.l. RS, št. 1/1991, 61/1999, 64/2009 v nadaljevanju ZTuj) je začel veljati leta 1991 in je urejal zadeve z izdajanjem vizuma. Kot dovoljenje za začasno bivanje tujcev, ki so delali v Sloveniji, je bilo potrebno imeti delovni oziroma poslovni vizum. Oba vizuma sta bila izdana za čas trajanja delovnega razmerja oziroma za čas opravljanja dejavnosti, za katero je bil vizum izdan.

Ko je leta 1996 Slovenija podpisala pridružitveni sporazum z EU, je postal ZTuj iz leta 1991 neustrezen, zaradi novega položaja Slovenije v evropskih integracijskih procesih in zaradi spremenjenih okoliščin na področju migracijskih tokov. Zato je bil leta 1999 sprejet novi ZTuj (Ur.l. RS, št. 1/1991, 61/1999, 64/2009), ki je odpravil poslovne in delovne vizume. Nadomestilo pa jih je dovoljenje za prebivanje. Po novem je tujec poleg delovnega dovoljenja nujno potreboval tudi dovoljenje za prebivanje zaradi zaposlitve in dela. Novi zakon z dopolnitvami iz leta 2002 je problem tujcev obravnaval na popolnoma drugačen način. Istočasno pa je prilagajal slovensko zakonodajo evropskemu pravnemu redu, zaradi bližajočega se vstopa v EU. ZTuj vsebinsko upošteva pravo EU, vendar sledi slovenski pravni ureditvi.

2.2.2 Zakon o zaposlovanju in delu tujcev

Zakon o zaposlovanju tujcev (Ur. l. RS, št. 33/1992, 43/1988, Odl. US 66/2000, v nadaljevanju ZZT) iz leta 1992 je določal pogoje, pod katerimi lahko tujec dela v Sloveniji. Tujec je lahko sklenil delovno razmerje ali opravljal delo v Sloveniji na podlagi delovnega dovoljenja. Delovno dovoljenje pa je bil dokument, s katerim je tujec lahko pridobil vizum in s tem dovoljenje za delo in bivanje v Sloveniji. »Delovno dovoljenje se izda le pod pogojem, da v evidenci Republiškega zavoda za zaposlovanje med brezposelnimi osebami na določenem območju ni ustreznega kandidata. V evidenci ne sme biti tak kandidat, ki poleg splošnih izpolnjuje še posebne pogoje, ki jih delodajalec zahteva za sklenitev delovnega

razmerja, in je pripravljen sprejeti zaposlitev.« V zakonu so ločena različna delovna dovoljenja, in sicer delovno dovoljenje na vlogo delodajalca in delovno dovoljenje na vlogo tujca oziroma osebno delovno dovoljenje. Ta zakon je urejal novo zaposlovanje tujcev in tudi status že zaposlenih delavcev iz tujine.

Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (Ur.l. RS, št. 66/2000, 101/2005, 4/2006-UPB1, 52/2007, 76/2007, v nadaljevanju ZZDT) se je začel uporabljati leta 2001 in je odpravil nekatere pomanjkljivosti starega zakona. Področje zaposlovanja tujcev se ureja ob upoštevanju sprejetih načel politike zaposlovanja v državah EU, to pa zato, ker se je v tem času že začelo prevzemanje pravnega reda EU v slovensko zakonodajo. Novi ZZDT (Ur.l. RS, št. 66/2000, 101/2005, 4/2006-UPB1, 52/2007, 76/2007) tudi omejuje število tujcev na trgu dela oziroma določa najvišje število tujih delavcev v Sloveniji. ZZDT je uveljavil t. i. kvotni sistem urejanja zaposlovanja, ki še vedno ščiti domačega delavca. Stari zakon je urejal le delo na podlagi pogodbe o zaposlitvi in pogodbe o delu, novi zakon pa zajema tudi ostale oblike dela tujcev (npr. čezmejno izvajanje storitev tujih podjetij z napotenimi delavci, delo poslovnih delavcev, znanstvenikov, umetnikov, športnikov, delavcev na usposabljanju itd.). Ravno tako novi zakon navaja, za katere vrste tujcev se zakon ne uporablja (npr. tujce z imuniteto, duhovnike, šolajoče osebe, tujce z začasnim zatočiščem, člane nadzornih svetov itd.). Slovenija je z novim zakonom dobila večjo vlogo pri regulaciji obsega in kakovosti tuje delovne sile, ki se v njej zaposluje. Država lahko poleg določitve kvote uvede še dodatne omejitve glede zaposlovanja tujcev. Tako se število zaposlenih tujcev uravnava glede na dejansko stanje na trgu dela in se onemogoči zaposlovanje tujcev zaradi njihove nizke cene dela. ZZDT loči med novim zaposlovanjem tujcev in urejanju statusa tujcev, ki so še zaposleni v Sloveniji. Pri novem zaposlovanju tujcev so postopki za izdajo delovnega dovoljenja strožji, podrobneje so opredeljene tudi kršitve pri zaposlovanju in določene nove, strožje kazni. Po vstopu Slovenije v Evropsko unijo velja med državami prost pretok delovne sile. Tako so državljani držav članic pravno izenačeni z domačimi delavci in zato ZZDT za njih ne velja.

2.2.3 Delovna dovoljenja

Tujec se lahko zaposli v Sloveniji le, če pridobi ustrezno delovno dovoljenje. Delovna dovoljenja se praviloma izdajajo na vlogo delodajalca kot dovoljenje za zaposlitev oziroma dovoljenje za delo. To omogoča tujcu le delo oziroma zaposlitev pri točno določenem delodajalcu. Tujec pa lahko tudi sam zaprosi za delovno dovoljenje in sam pridobi osebno delovno dovoljenje, vendar je to mogoče le v posebej določenih zakonskih primerih.

Vrste delovnih dovoljenj (ZZDT, Ur.l. RS, št. 66/2000, 101/2005, 4/2006-UPB1, 52/2007, 76/2007):

- osebno delovno dovoljenje

Za osebno delovno dovoljenje zaprosi tujec sam in ga lahko pridobi za čas, določen z

zakonom (ZZDT), neodvisno od razmer in stanja na trgu dela. Osebno delovno dovoljenje omogoča tujcu prosto izbiro dela in zaposlitve ter je podlaga za pridobitev dovoljenja za prebivanje.

- dovoljenje za zaposlitev

Ta vrsta dovoljenja je najbolj pogosta in se izdaja le na podlagi vloge delodajalca. Izda se pod pogojem, da na trgu ni ustreznih domačih kandidatov.

- dovoljenje za delo

Dovoljenje za delo se izda z vnaprej določeno časovno omejitvijo (npr. sezonsko delo). Za pridobitev tega delovnega dovoljenja ni potrebno predhodno preverjanje razmer na trgu dela.

2.2.4 Kvotni sistem zaposlovanja tujcev

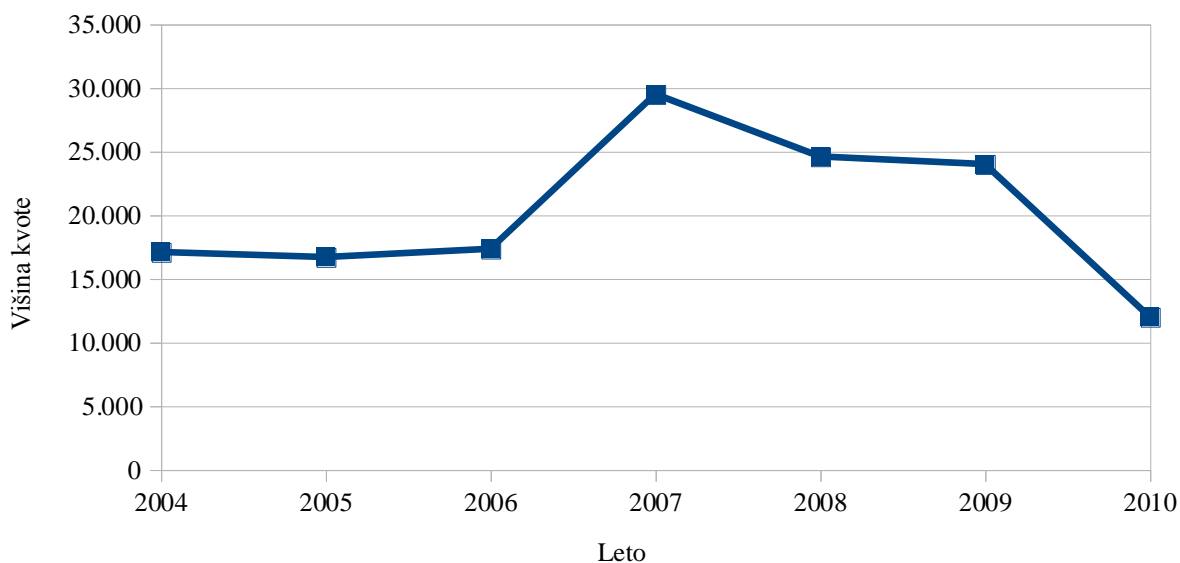
V skladu z migracijsko politiko in ob upoštevanju stanja in gibanja na trgu dela vlada letno določi število delovnih dovoljenj oziroma kvoto. S tem se omeji število tujcev na trgu dela. V kvoto se ne upoštevajo tujci, za katere s tem zakonom niso predpisana delovna dovoljenja, tujci z osebnim delovnim dovoljenjem, zastopniki in tuji napoteni delavci na dodatnem izobraževanju. Kvota letno ne sme presegati 5% aktivnega prebivalstva Republike Slovenije. Vlada pa lahko poleg kvote določi tudi omejitve in prepovedi zaposlovanja tujcev, kadar je to utemeljeno z javnim ali splošnim gospodarskim interesom. Razlogi za omejitve in prepoved zaposlovanja tujcev so lahko (ZZDT, Ur.l. RS, št. 66/2000, 101/2005, 4/2006-UPB1, 52/2007, 76/2007):

- sprejem mednarodnega sporazuma, na podlagi katerega se zmanjšajo potrebe po zaposlovanju tujcev,
- zmanjšanje potreb po tujih delavcih zaradi programov aktivne politike zaposlovanja,
- ocena, da se tujci po izteku veljavnosti dovoljenj ne bodo mogli vrniti v matično državo,
- naraščanje brezposelnosti,
- izguba delovnih mest v posameznih sektorjih.

Vlada lahko sprejeme tudi ukrepe za omejitve števila samozaposlenih tujcev po posameznih področjih, če to povzroča naraščanje domače brezposelnosti v tej dejavnosti. Odstopanje navzgor od kvote je izjemoma dopustno, če vlada ugotovi, da za to obstaja javni gospodarski interes.

Kvoto vlada razdeli za različne namene, kot so zaposlovanje tujcev v RS, za napotene tujce, usposabljanje in izpopolnjevanje, za sezonsko delo tujcev in individualne storitve tujcev (ZZDT, Ur.l. RS, št. 66/2000, 101/2005, 4/2006-UPB1, 52/2007, 76/2007).

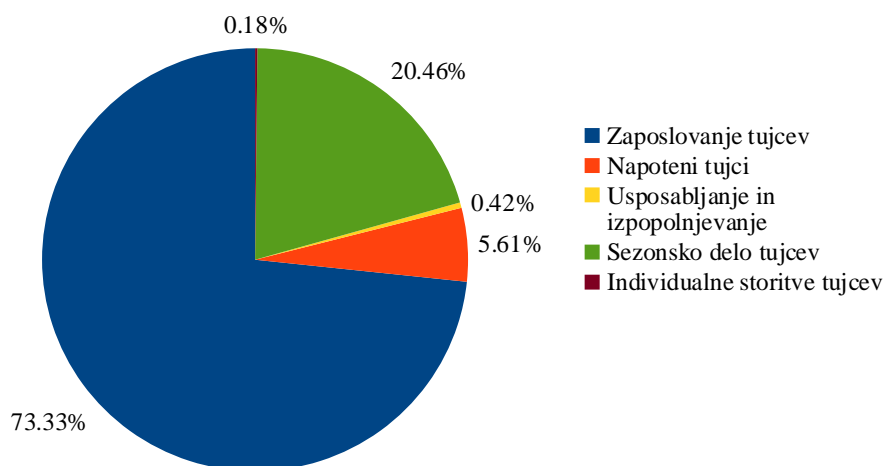
Slika 6: Število izdanih delovnih dovoljenj v Sloveniji, 2004-2010

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela, 2011.

Kot je razvidno iz Slike 6, do leta 2006 ni bilo kakšnih večjih odstopanj glede višine kvote. V povprečju jih je bilo izdanih približno 17.000 v vsakem letu, nato pa se je v letu 2007 kvota precej povečala, na kar 28.500 dovoljenj za zaposlitev. V letu 2008 se je kvota zmanjšala in leta 2010 dosegla najnižje število – samo 11.000 delovnih dovoljenj.

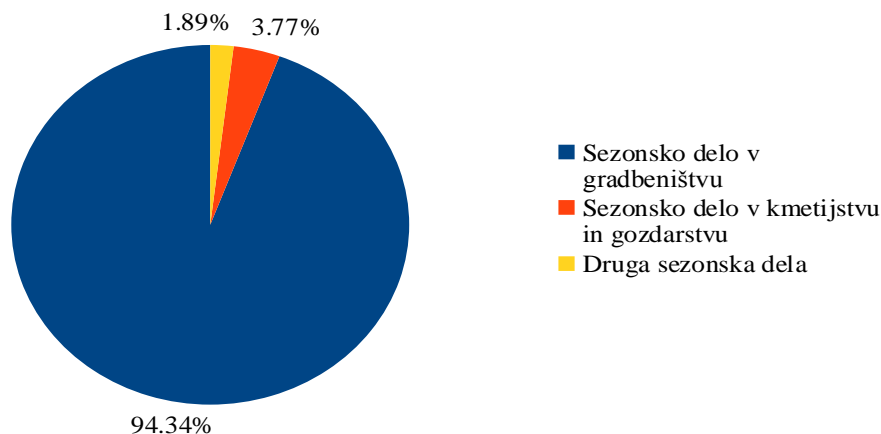
Slika 7: Razdelitev kvote po namenih v Sloveniji, 2007, v %

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2007, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela, 2011.

Kvota za leto 2007 (glej Sliko 7) je bila razdeljena na delovna dovoljenja za napotene tujce (1.600), usposabljanje in izpopolnjevanje (120), sezonsko delo tujcev (5.830), individualne storitve tujcev (50) in na dovoljenja za zaposlitev tujcev (20.900). Ta postavka je predstavljala kar tri četrtine vseh izdanih delovnih dovoljenj v letu 2007. Za sezonsko delo tujcev pa je bilo namenjenih približno 20 odstotkov vseh delovnih dovoljenj (Ur.l. RS, št. 8/2007, Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2007, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela).

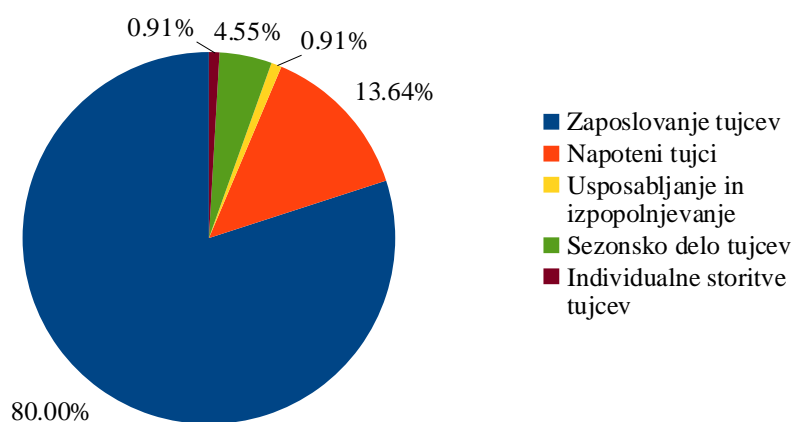
Slika 8: Razdelitev kvote za sezonsko delo tujcev v Sloveniji, 2007, v %

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2007, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela, 2011.

Slika 8 kaže, da se je kvota za sezonsko delo razdelila na tri dele, med katerimi je bilo za sezonsko delo v gradbeništvu namenjenih kar 94 odstotkov vseh delovnih dovoljenj. Približno 4 odstotke delovnih dovoljenj je bilo namenjenih za sezonsko delo v kmetijstvu in gozdarstvu, za ostala sezonska dela pa je bilo namenjeno nekaj manj kot 2 odstotka.

Slika 9: Razdelitev kvote po namenih v Sloveniji, 2010, v %

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, uredbe Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2010, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela, 2011.

Za leto 2010 (glej Sliko 9) je bila kvota v višini 11.000 delovnih dovoljenj razdeljena podobno kot v letu 2007 na delovna dovoljenja za napotene tujce (1.500), usposabljanje in izpopolnjevanje (100), sezonsko delo tujcev (500), individualne storitve tujcev (100) in na dovoljenja za zaposlitev tujcev (8.800) (Ur. l. RS, št. 8/2010, 5. 2. 2010, Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2010, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela).

V letu 2007 je bilo v Sloveniji izdano rekordno število delovnih dovoljenj za zaposlovanje tujcev. Med njimi jih je bilo skoraj 6.000 izdanih za sezonska dela v gradbeništvu, kmetijstvu in gozdarstvu. Leta 2010 pa je bilo izdanih rekordno malo delovnih dovoljenj, le 11.000 in od tega le dobrih 500 za sezonska dela. Vse to so posledice visoke brezposelnosti v državi in ukrepi za njeno zmanjšanje. Vlada je ravno zaradi tega leta 2009 sprejela uredbo, ki omejuje in prepoveduje novo zaposlovanje in delo tujcev. Izdajanje novih delovnih dovoljenj za sezonsko delo v gradbeništvu in turizmu ni več dovoljeno, izjemoma je dovoljena izdaja delovnih dovoljenj za sezonsko delo v kmetijstvu in gozdarstvu. Zaradi kasnejše zaostritve položaja na trgu dela pa je vlada leta 2010 popolnoma prepovedala izdajo delovnih dovoljenj za katero koli sezonsko delo. S tem poskuša država zaščititi domače delavce in zmanjšati visoko brezposelnost na trgu dela.

2.3 Zaposlovanje tujcev pred vstopom v EU

Ko se je Slovenija osamosvojila, je na našem ozemlju ostalo veliko ljudi, ki so bili državljani republik bivše Jugoslavije. Po Zakonu o državljanstvu RS (Ur.l. RS, št. 1/1991) so lahko državljani druge republike, ki so imeli na dan plebiscita o neodvisnosti in samostojnosti RS prijavljeno stalno prebivališče v RS in so tukaj tudi dejansko živeli, pridobili državljanstvo RS. Vendar je bilo potrebno v šestih mesecih od uveljavitve tega zakona vložiti vlogo pri pristojnem upravnem organu. Za tiste, ki tega niso storili, je po novem začel veljati zakon o zaposlovanju tujcev in so si morali skladno s tem zakonom pridobiti ustrezno dovoljenje za delo.

Delodajalec je lahko zaposlil tujca, če je le-ta imel ustrezno delovno dovoljenje. Na podlagi tega je nato tujec pridobil delovni vizum. Delovno dovoljenje se je lahko izdalo na vlogo delodajalca (delovno dovoljenje na vlogo delodajalca) ali na vlogo tujca (osebno delovno dovoljenje). Prvo se je izdalo le za določen čas, ki pa ni mogel biti daljši od enega leta in je veljalo le za delo pri delodajalcu, ki je za dovoljenje zaprosil. Delodajalec pa je moral priložiti tudi izjavo, da bo s tujcem sklenil delovno razmerje oziroma pogodbo o delu. Osebno delovno dovoljenje se je ravno tako izdajalo le za določen čas, ki ni daljši od enega leta, le v določenih primerih je bila možna izdaja za nedoločen čas (ZZDT, Ur.l. RS, št. 66/2000, 101/2005, 4/2006-UPB1, 52/2007, 76/2007):

- dnevnomu migrantu, ki ima stalno prebivališče v sosednji državi,
- tujec, ki v RS biva več kot 10 let na podlagi dovoljenja za stalno prebivanje,
- tujcu, ki je imel status begunca,

- slovenskemu izseljencu ali njegovemu potomcu, ki nima slovenskega državljanstva,
- tujcu, državljanu bivše Socialistične federativne republike Jugoslavije (v nadaljevanju SFRJ), ki je bil v delovnem razmerju v RS,
- tujcu, državljanu bivše SFRJ, ki je bil prijavljen na republiškem zavodu za zaposlovanje.

Tabela 1: Veljavna delovna dovoljenja, 1992 -2003

Leto	Osebna delovna dovoljenja		Delovna dovoljenja		Dovoljenja skupaj	
	Število	%	Število	%	Število	%
1992	32.205	88 %	4.429	12 %	36.634	100 %
1993	14.534	46 %	17.011	54 %	31.545	100 %
1994	14.461	41 %	20.906	59 %	35.367	100 %
1995	14.443	38 %	23.504	62 %	37.947	100 %
1996	14.391	38 %	23.804	62 %	38.195	100 %
1997	14.405	41 %	20.883	59 %	35.288	100 %
1998	14.395	41 %	20.373	59 %	34.768	100 %
1999	14.826	39 %	22.965	61 %	37.791	100 %
2000	15.891	39 %	24.429	61 %	40.320	100 %
2001	15.090	44 %	18.842	56 %	33.932	100 %
2002	17.995	50 %	18.064	50 %	36.059	100 %
2003	20.794	53 %	18.733	47 %	39.527	100 %

Vir: ZRSZ, Trg dela v številkah – zaposlovanje tujcev, 2011.

Iz Tabele 1 je razvidno, da je bilo v letu po osamosvojitvi število delovnih dovoljenj v RS precej visoko, kar 36.634. Od tega je bilo skoraj 90 odstotkov osebnih delovnih dovoljenj. Razlog za to je zakon, ki je vsa ta dovoljenja dodelil tujcem, ki so delali v Sloveniji med osamosvojitvijo ali so se vsakodnevno vozili na delo v Slovenijo itd. V naslednjih letih se je njihovo število zmanjšalo in se je gibalo okrog 40 odstotkov vseh veljavnih dovoljenj. Od leta 2000 naprej pa se je njihov delež postopoma izenačeval z osebnimi delovnimi dovoljenji. Število vseh dovoljenj je z leti nihalo in je v letu 2000 preseglo 40.000. V letu 2001 se je spremenil tudi Zakon o zaposlovanju tujcev. Po novem so bila delovna dovoljenja na vlogo delodajalca razdeljena na dovoljenje za delo in dovoljenje za zaposlitev.

Po podatkih Statističnega urada RS so bili tujci, ki so v največji meri prihajali na delo v Slovenijo, državljani bivše Republike Jugoslavije. Zaposlovali pa so se predvsem v predelovalnih dejavnostih, gradbeništvu in gostinstvu. Za državljane Bosne in Hercegovine je bilo delo v gostinstvu najbolj pogosto, na drugem mestu pa je bilo gradbeništvu. Državljan

takratnih držav članic EU pa so se največ zaposlovali v predelovalnih dejavnostih in v gradbeništvu (SURs, 2011a)

2.4 Zaposlovanje tujcev po vstopu v EU

Slovenija je 1. maja 2004, skupaj s še devetimi državami, postala polnopravna država članica EU. Med novimi državami članicami je takoj po pristopu pričelo veljati prosto gibanje delavcev, medtem ko so si stare države članice¹ ter države članice Evropskega gospodarskega prostora (v nadaljevanju EGP; Norveška, Islandija, Liechtenstein) izbirale možnost uvedbe prehodnega obdobja za prosti pretok delovne sile iz novih držav članic. Sedemletno prehodno obdobje, ki je razdeljeno na 2 leti + 3 leta + 2 leti, velja le za prosto gibanje delavcev. V tem predhodnem obdobju imajo možnost uvesti različne omejitve za zaposlovanje delavcev iz novih držav članic, vendar pa morajo trg dela sprostiti najkasneje do leta 2011. Pred začetkom 3-letnega obdobja je morala vsaka država članica sporočiti Evropski komisiji, ali bo še vedno uporabljala nacionalno zakonodajo na trgu dela ali ne. Te odločitve so bile osnovane glede na stanje svojega trga dela. Če so se pojavljale resne motnje na trgu dela, so lahko še za dve leti podaljšale uporabo svoje nacionalne zakonodaje. Države članice lahko ob kakršnih koli resnejših motnjah na trgu dela ponovno zaprosijo za uvedbo omejitev na svojem trgu dela, Evropska komisija se nato odloči, katere omejitve lahko posamezna država uvede in za koliko časa. V zelo nujnih primerih lahko država članica sama uporabi varnostno klavzulo in o tem naknadno obvesti Evropsko komisijo. Slovenija je v pogajalskih izhodiščih uveljavila načelo vzajemnosti, kar pomeni, da lahko tudi Slovenija v času 7-letnega prehodnega obdobja do vsake sedanje države članice EU, ki uveljavlja nacionalne ukrepe glede prostega gibanja delavcev, uveljavlja enakovredne ukrepe. Vendar se je Vlada RS odločila, da 25. maja 2006 ukine vzajemnost in uveljavlja prosto gibanje delavcev državljanov Evropske unije in Evropskega gospodarskega prostora (Prehodna obdobja za prost pretok delovne sile, 2011).

Za Slovenijo je sprostitev trga delovne sile pomenila nov šok. Tako kot se je trg delovne sile moral prilagoditi po osamosvojitvi, je bilo to potrebno tudi sedaj. Po novem so vsi državljani EU, EGP in Švicarske konfederacije izenačeni s slovenskimi državljani in ne potrebujejo delovnih dovoljenj. Vendar pa se za državljane tretjih držav (to so vse države, ki niso članice EU, EGP in Švicarske konfederacije) ni nič spremenilo, saj za delo v Sloveniji še vedno potrebujejo delovna dovoljenja.

1 Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija, Švedska in Velika Britanija

Tabela 2: Izdana delovna dovoljenja, 2004-2010

Leto	Osebna delovna dovoljenja		Dovoljenja za zaposlitev		Dovoljenja za delo		Dovoljenja skupaj	
	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%
2004	6.363	20,59 %	16.254	52,58 %	8.293	26,83 %	30.910	100 %
2005	5.351	16,59 %	17.989	55,76 %	8.923	27,66 %	32.263	100 %
2006	7.937	18,08 %	22.768	53,99 %	11.781	27,93 %	42.173	100 %
2007	5.937	10,11 %	38.197	65,07 %	14.565	24,81 %	58.699	100 %
2008	7.815	9,48 %	58.864	71,38 %	15.788	19,14 %	82.467	100 %
2009	8.399	15,11 %	39.576	71,22 %	7.595	13,67 %	55.570	100 %
2010	14.709	38,50 %	18.636	48,78 %	4.859	12,72 %	38.204	100 %

Vir: ZRSZ, Trg dela v številkah – Zaposlovanje tujcev, 2011.

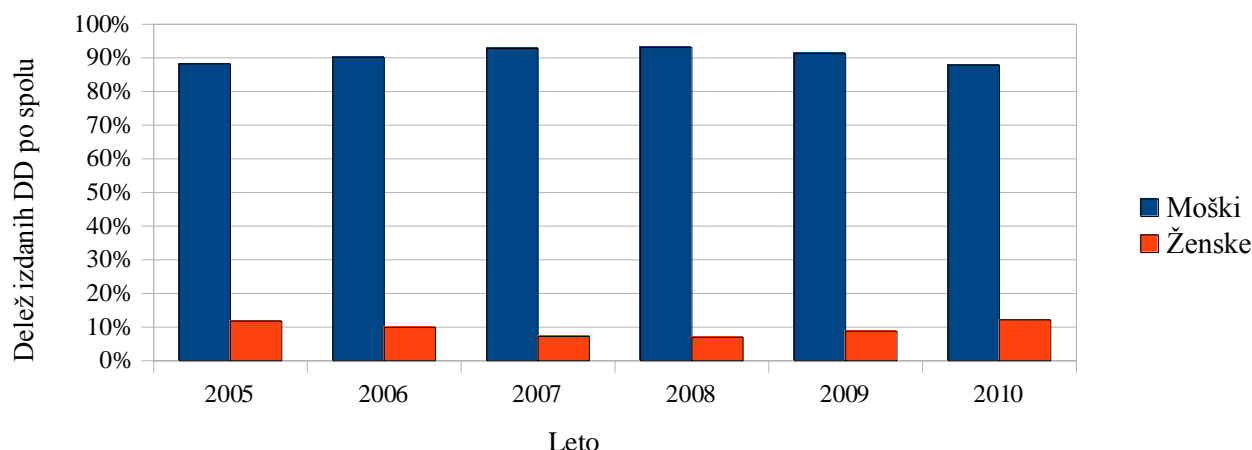
Po vstopu Slovenije v EU se je število izdanih delovnih dovoljenj za delo tujcev glede na predhodno leto zmanjšalo, saj jih je bilo izdanih le okrog 30.000. Vendar se je njihovo število nato z vsakim letom povečevalo. Največ je bilo izdanih dovoljenj za zaposlitev, okrog 50 do 56 odstotkov. Najmanj pa je bilo izdanih osebnih delovnih dovoljenj (okrog 20 odstotkov). Najvišje število izdanih dovoljenj je bilo leta 2008, ko je bilo izdanih dobrih 82.500 delovnih dovoljenj. Od tega je bilo kar 71 odstotkov dovoljenj za zaposlitev. V tem letu je imela Slovenija tudi najvišjo gospodarsko rast in tako so tujci zapolnjevali prazna delovna mesta, kjer ni bilo slovenskih kandidatov. V letih 2009 in 2010 pa je število izdanih delovnih dovoljenj upadlo vsako leto za tretjino (ZRSZ, 2011e).

2.4.1 Strukturne značilnosti zaposlenih tujcev v Sloveniji

V Slovenijo prihajajo na delo tujci iz različnih držav v Evropi pa tudi po svetu. Tujce, ki so zaposleni pri nas, lahko primerjamo po različnih kriterijih. Tuje delavce lahko primerjamo glede na spol, starost in izobrazbo, državo iz katere prihajajo, ter glede na dejavnosti, v katerih se zaposlujejo.

Starostna in spolna struktura sta najbolj očitna dejavnika, po katerih lahko primerjamo tujce zaposlene pri nas. Ravno tako nam lahko ta 2 dejavnika povesta veliko o tem, kakšni ljudje prihajajo k nam na delo in kakšni ne.

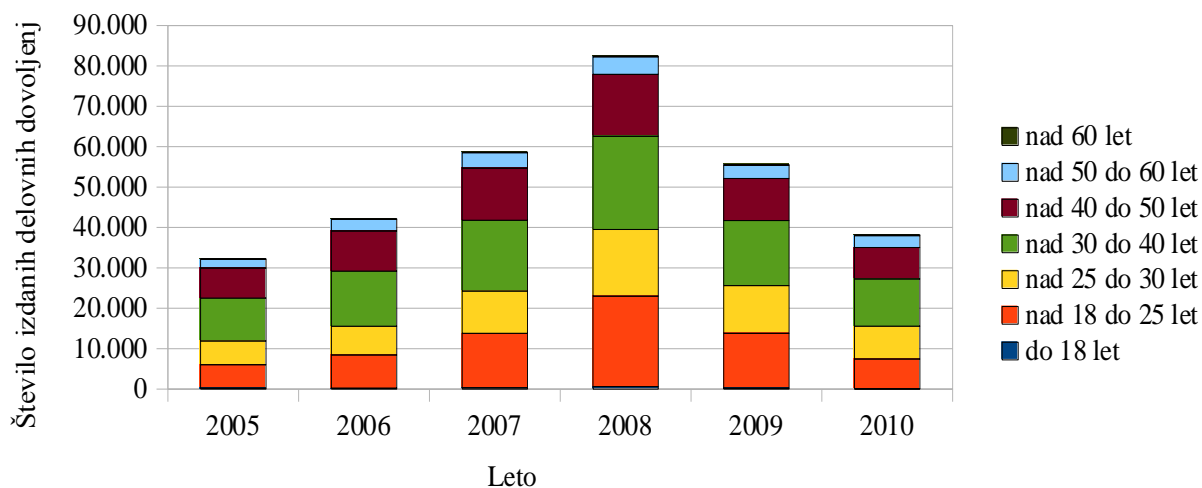
Slika 10: Delež izdanih delovnih dovoljenj po spolu v Sloveniji, 2005-2010, v %

Vir: : ZRSZ, Trg dela v številkah – Zaposlovanje tujcev, 2011.

Na Sliki 10 lahko vidimo, da se v Slovenijo v 90 odstotkih preseljuje predvsem moška populacija, le dobro desetino pa predstavljajo ženske. Narava del, kjer je pomanjkanje delavcev, je glavni razlog za tako nesorazmerje. Panoge, kot sta gradbeništvo in predelovalne dejavnosti, so najboljši primer, zakaj je večina delovne populacije iz tujine v Sloveniji moškega spola.

Slika 11: Število izdanih delovnih dovoljenj po starostnih skupinah v Sloveniji, 2005-2010

Vir: : ZRSZ, Trg dela v številkah – Zaposlovanje tujcev, 2011.

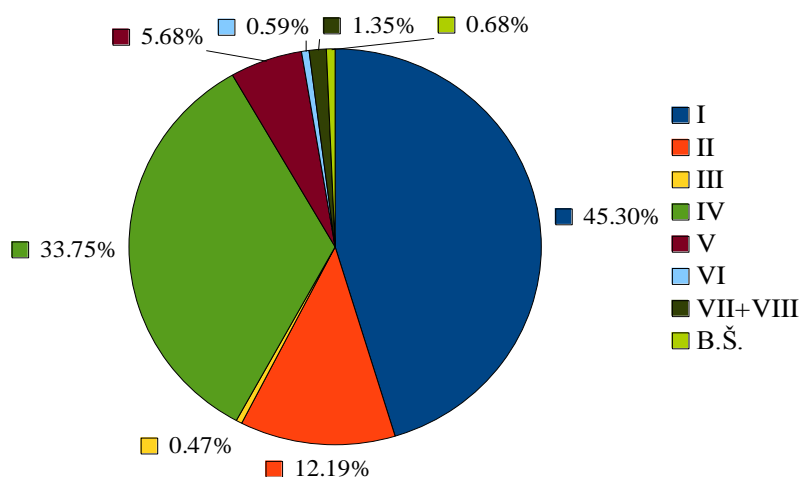
Najvišji delež tujcev, ki se priseljuje v Slovenijo, ima povprečno starost okrog 35 let. Leta 2008 je bilo v Sloveniji več kot 23.000 zaposlenih tujcev, ki so spadali v to skupino in kljub temu, da se je njihovo število do leta 2010 zmanjšalo, še vedno ostajajo najštevilčnejša skupina. V vseh ostalih starostnih skupinah so deleži tujih delavcev nižji. Tujci, stari

povprečno 22 let, so naslednja najštevilčnejša skupina, ki je bila močneje zastopana le v letu 2008, vendar od takrat njihovo število pada. Visok je tudi delež tujcev, starih povprečno 45 let, vendar je v sorazmerju z ostalimi starostnimi skupinami nižji. Kot je vidno tudi na sliki 11, pa se mladi (do 18 let) in starejši (nad 60 let) le redko preseljujejo v Slovenijo.

Trdim lahko, da se v Slovenijo v veliki meri preseljujejo moški, ki so stari od 18 do 50 let. V času ekspanzije je njihovo število raslo, nato se je po nastopu krize postopoma zmanjševalo. Za mlade in starejše Slovenija v preteklih letih ni bila pretirano aktualna. Delež žensk, ki prihajajo na delo iz tujine, se je v letu 2010 sicer povečal, pa vendar ostaja pod 15 odstotki, medtem ko se delež moških giblje okrog 90 odstotkov.

Tujce, ki so zaposleni pri nas, lahko primerjamo tudi po drugih dejavnikih, kot so izobrazba in država, iz katere prihajajo, to pa lahko povežemo s tem, v katerih dejavnostih se ti tujci največ zaposlujejo.

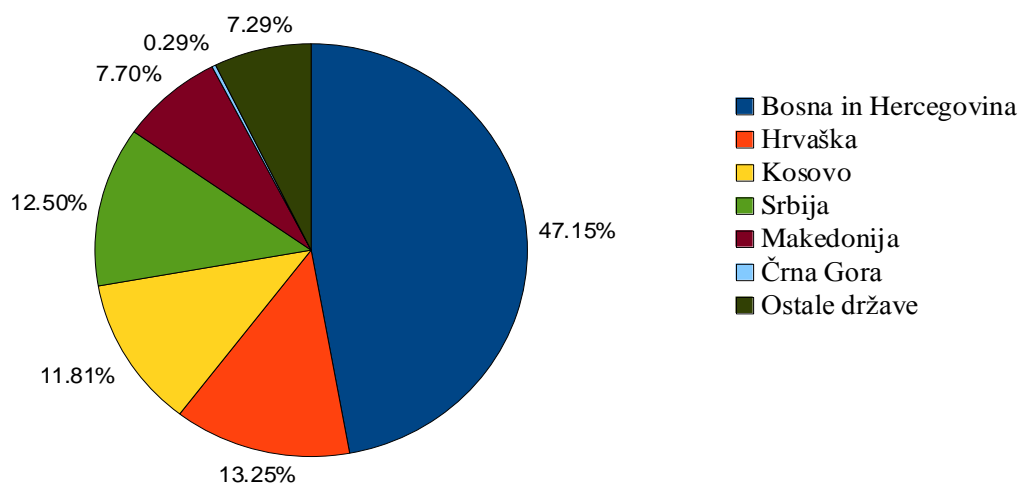
Slika 12: Delež izdanih delovnih dovoljenj po stopnji izobrazbe v Sloveniji, 2005-2010, v %

Vir: ZRSZ, Trg dela v številkah – Zaposlovanje tujcev, 2011.

Po izobrazbeni strukturi lahko sklepam, v katerih dejavnostih se zaposlujejo tujci, ki so v Sloveniji. Največ tujcev, kar 45 odstotkov (glej Sliko 12), jih ima nizko izobrazbo (I. stopnje). Približno 34 odstotkov tujcev pa ima IV. stopnjo izobrazbe. Za opravljanje del, kot je na primer delo na gradbišču, ni potrebna pretirana izobrazba, zato se velik delež nizko izobraženih tujcev zaposluje v dejavnostih, kot je gradbeništvo. Le redki pa so tujci z višjo ali visoko izobrazbo. Teh je skupaj le dobre 3 odstotke vseh tujcev, ki pridejo v Slovenijo.

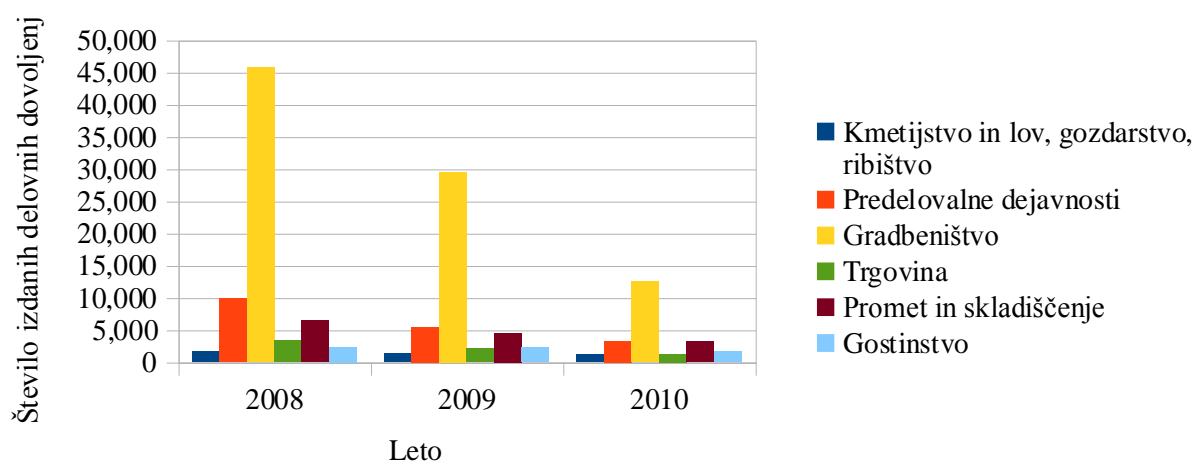
Slika 13: Delež tujcev po državi izvora v Sloveniji, 2010, v %

Vir: : ZRSZ, Trg dela v številkah – Zaposlovanje tujcev, 2011.

Iz Slike 13 lahko vidimo, da so prebivalci Bosne in Hercegovine tujci, ki so najštevilčnejše (skoraj polovica) zastopani v Sloveniji. Večje število jih prihaja še iz sosednje Hrvaške (13 odstotkov), Srbije (12.5 odstotkov) in Kosova (12 odstotkov), medtem ko je tujcev iz ostalih, neevropskih držav malo (le dobrih 7 odstotkov).

Slika 14: Število izdanih delovnih dovoljenj po dejavnostih v Sloveniji, 2008-2010

Vir: : ZRSZ, Trg dela v številkah – Zaposlovanje tujcev, 2011.

Kot kaže Slika 14, se tujci, ki prihajajo v Slovenijo na delo, v največjem številu zaposlujejo v kmetijstvu, gozdarstvu, predelovalnih dejavnostih, gradbeništvu, trgovini, prometu in gostinstvu. Deleži v ostalih dejavnostih so precej manjši. V Letu 2008 je bilo skoraj 46.000 tujcev zaposlenih v gradbeništvu, in kljub upadu števila tujcev v vseh panogah je gradbeništvo še vedno na prvem mestu za zaposlovanje tujcev. V manjšem številu so bili tujci zaposleni v predelovanih dejavnostih, najmanj pa se jih je zaposlovalo v kmetijstvu in gozdarstvu. Leta 2010 je bilo v gradbeništvu zaposlenih le 12.500 tujcev, kar je skoraj tri četrtine manj kot v letu 2008. Padec v predelovalnih dejavnostih od leta 2008 do 2010 pa je bil za skoraj 67 odstotkov.

Kot sem ugotovila, prihajajo na delo v Slovenijo predvsem manj izobraženi moški srednjih let iz bivše Jugoslavije. Največji delež jih prihaja iz Bosne in Hercegovine, malo manj iz Hrvaške in Srbije. Vsi ti delavci se največ zaposlujejo v gradbeništvu, manj v predelovalnih dejavnostih, prometu in najmanj v gostinstvu.

3 PRIHODNI TRENDI ZAPOSLOVANJA TUJCEV V SLOVENIJI

Drugačen način življenja kot je bil včasih, bo pripeljal do podaljševanja življenjske dobe ljudi in s tem do povečanja števila starejših prebivalcev. Ljudje se vse bolj izobražujejo in si s tem zagotavljajo boljša delovna mesta in boljše delovne pogoje, medtem ko slabše plačana dela ostajajo brez ustreznih kandidatov, ki bi jih lahko zapolnili. Zaradi vse starejše populacije se bo število delovno aktivnega prebivalstva z leti zmanjševalo in zaradi novih potreb na trgih dela bo povpraševanje po priseljencih postajalo čedalje večje. Povečano priseljevanje tujcev bo zadovoljilo težnjo po ravnovesju ponudbe in povpraševanja na trgih dela in to bo posledično vplivalo na ugodno gospodarsko rast.

3.1 Demografske projekcije za Slovenijo in EU

Prebivalstvo Slovenije se tako kot tudi v drugih država EU stara, medtem ko se številčnost mladega naglo zmanjšuje. Po predvidevanjih Eurostata bo leta 2050 število starejših na svetu prvič preseglo število mladih. Danes je več kot 65 let star vsak deseti človek, leta 2050 pa bo sem spadal že vsak peti. V Sloveniji je leta 1995 delež starejših od 65 let znašal 12,5 odstotka, leta 2008 pa je bilo starejše populacije že skoraj petino vseh prebivalcev. Po napovedih pa naj bi bilo leta 2060 kar 35 odstotkov prebivalstva starejšega od 65 let. Staranje prebivalstva prinaša posledice na socialno in ekonomsko področje. Vplivalo bo gospodarsko rast, višino prihrankov, vlaganj, potrošnjo, razmerja na trgu dela, davke in na medgeneracijsko sodelovanje. Pritiski bodo tudi na zdravstvo in selitve. Nujni bodo novi modeli zaposlovanja, saj bodo ti morali ustrezati številni starejši populaciji, da jih bo mogoče čim dalj obdržati v zaposlitvi (SURS, 2008, str. 10-14).

Slovenija ima med državami članicami eno najnižjih rodnosti, in sicer 1,3 otroka na eno žensko, ki pa naj bi se po optimističnem scenariju povečala na 1,52 otoka na žensko. Zaradi vse manjše rodnosti Slovenije se bo postopoma zmanjševalo tudi število delovno aktivnih prebivalcev, kar bo za naslednja leta pomenilo vse manj in manj delovne sile. Zmanjševanje števila delavcev bo vplivalo tudi na bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP), ki se bo pri nespremenjeni produktivnosti dela zmanjševal. Ker se Slovensko gospodarstvo od osamosvojitve ni dovolj prestrukturiralo, ima zato še vedno veliko zastarele industrije in delovnih mest, kjer potrebujemo le manj izobražene ljudi. Poleg tega se premalo vlaga v raziskave in razvoj, zaradi česar je velika verjetnost, da bodo številni visoko izobraženi Slovenci odhajali na delo v tujino, v Slovenijo pa bomo morali uvažati delavce iz manj razvitih držav z nižjo izobrazbo, da bi z njimi obdržali vsaj sedanjo stopnjo blaginje (Biščak, 2004).

Tujci, ki prihajajo na delo v EU in Slovenijo, so med drugim tudi veliko mlajši od domače populacije. V EU-27² je povprečna starost državljanov 40,6 let, kar pomeni, da je več kot polovica prebivalcev EU-27 starih 40,6 let ali več. Medtem pa je povprečna starost tujcev, ki prihajajo na delo v EU-27, le 34,3 let. Stanje v Sloveniji je zelo podobno stanju v EU. Povprečna starost državljanov Slovenije je 41,4 let, medtem ko je starost tujcev v povprečju le 37,3 let. S priseljevanjem mlajše, bolj aktivne delovne sile se starosta struktura na trgu dela mlajša in izboljšuje. Tujci so bolj delovno aktivni in bolj produktivni, kar ugodno vpliva na gospodarstvo. Ker se bo prebivalstvo tako EU kot Slovenije vedno bolj staralo, bo stalen tok tujcev zelo dobrodošel in pa nujen za ohranjanje stabilnega gospodarstva (Vasileva, 2011).

3.2 Migracije v prihodnosti

Od leta 1990 naprej dajejo politiki migracijam, še posebno delavskim migracijam, zelo veliko vlogo, saj predstavljajo zelo pomembno vprašanje. Migracije imajo vpliv tako na gospodarstvo kot na družbo samo ter seveda tudi na zunanje odnose med državami. Glede na trend staranja evropske družbe in zaradi novih potreb na trgih dela bo povpraševanje po priseljencih postalo čedalje večje. Predvsem se bo EU zaradi krčenja delovno aktivnega prebivalstva v Evropi, čedalje bolj opirala na priseljence iz tretjih držav, saj bodo te v prihodnjih desetletjih ustvarjale stalen tok novih priseljencev oziroma delavcev.

Leta 2009 je bilo na ozemlju EU 31,9 milijona tujcev, kar predstavlja kar 6,4 odstotke celotne evropske populacije. V Nemčiji, Veliki Britaniji, Franciji in Italiji migranti predstavljajo več kot 75 odstotkov vseh tujcev, ki živijo na ozemlju EU. V vseh državah članicah (razen v Luksemburgu, na Irskem, v Belgiji, Cipru, na Slovaškem in na Madžarskem) večina tujcev prihaja iz tretjih držav, torej držav, ki niso v EU. Struktura državljanstev tujcev v EU-27 se razlikuje od države do države. Najbolj na to vplivajo dejavniki, kot so delovne migracije,

2 Avstrija, Belgija, Bolgarija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Velika Britanija

zgodovinske vezi med državami izvora in ciljnimi državami, vzpostavitev vezi v ciljnih državah. Na evropski ravni prebivalci Turčije predstavljajo največjo skupino migrantov, kar 7,5 odstotka vse tuje populacije v EU. Naslednja velika skupina so Romuni (6,2 odstotka vse populacije), sledijo pa jim prebivalci Maroka. Tujci, katerih število se je v letih od 2001 do 2009 najbolj povečalo, so Romuni. Njihovo število se je od leta 2001 pa do danes povečalo za kar 6-krat. Ravno tako se je povečalo tudi število Poljakov in Kitajcev (Vasileva, 2011).

Kljub vsemu pa se od leta 2008 naprej v EU beleži upadanje števila migrantov, kar je posledica gospodarske krize, ki je prizadela celotno EU. Ne glede na to, da se je v letu 2008 priseljevanje zmanjšalo za 6 odstotkov, je bil neto učinek migracij še vedno pozitiven. V večini držav je kljub vsemu priseljevanje še vedno močno prisotno. Največ priseljevanja je zabeležil Luksemburg, Slovenija pa je na petem mestu med EU-27. Od leta 2008 se v nekaterih državah EU-27 (Poljska, Latvija in Estonija) povečuje tudi število državljanov, ki se vračajo v domačo državo. V Sloveniji je delež Slovencev, ki so se vrnil, še vedno manjši od deleža tujih migrantov v državi (Oblak Flander, 2011).

Mednarodne migracije pomembno vplivajo na velikost in strukturo populacije večine držav članic EU. V zadnjih letih se je število prebivalcev v EU povečevalo predvsem zaradi višjih migracij. Migracije v večino držav članic prinašajo mlajšo populacijo, kar izboljšuje starostno strukturo tako posameznih držav kot tudi celotno populacijo EU. Večje priseljevanje ne more ustaviti staranja prebivalstva, vendar pa lahko pomaga ublažiti nemire na trgih dela. Priseljevanje iz tretjih držav lahko pomaga reševati tudi posebno pomanjkanje delovne sile v EU in v Sloveniji, kot so na primer slabše plačana delovna mesta. Na eni strani lahko v državi primanjkuje ustrezno kvalificirane delovne sile ali pa nizko kvalificirani domači državljanji teh delovnih mest niso pripravljeni sprejeti. Zato tu na trg dela vstopi tuja delovna sila, ki vsa ta delovna mesta tudi zapolni.

SKLEP

Delavske migracije v Slovenijo so prisotne že vrsto let. Sprva so k nam prihajali na delo državljanji drugih republik bivše SFRJ, ko pa se je Slovenija osamosvojila je bilo področje zaposlovanja tujcev nekaj novega. Takoj po osamosvojitvi so v državi ostali tujci, ki so v času skupne države delali pri nas, vendar niso pridobili slovenskega državljanstva. Tako so postali tuja delovna sila, za katero veljajo posebni zakoni in predpisi. Vsi tujci za delo v Sloveniji potrebujejo delovna dovoljenja. Poznamo osebno delovno dovoljenje, dovoljenje za zaposlitev in dovoljenje za delo. Če tuji delavec pridobi osebno delovno dovoljenje, si lahko sam izbere zaposlitev, v nasprotnem primeru je delavec vezan na delodajalca, ki je zanj zaprosil za delovno dovoljenje. Država regulira število tujcev s pomočjo kvotnega sistema, saj vsako leto določi najvišje število delovnih dovoljenj, ki se jih lahko izda. Vse to se usklajuje glede na trenutno stanje na trgu dela v državi, saj je zelo pomembno, da vedno ščiti domače delavce pred visoko brezposelnostjo.

Tako pred vstopom Slovenije v EU kot tudi po njem, se je v Sloveniji zaposlovalo največ tujcev iz bivše Jugoslavije. Največ med njimi jih prihaja iz Bosne in Hercegovine. Ti delavci so v večini moški med 18 in 50 letom starosti. Velika večina teh tujcev je nizko izobražena in se zaposluje v dejavnostih, kjer v večini primanjkuje domače delovne sile. Tako ti delavci zapolnjujejo deficitarne poklice, ki so največkrat slabo plačani, poleg tega pa so delovni pogoji zelo slabi. Največ teh poklicev je v dejavnostih, kot so gradbeništvo in predelovalne dejavnosti.

Zaradi gospodarske krize, ki je prizadela Slovenijo, so predvsem gradbeništvo pa tudi ostale dejavnosti zašle v težave. Zaradi propadov in stečajev gradbenih podjetij so ti tuji delavci ostali brez dela in posledično brez plačila. Država je začela uvajati ukrepe za prepoved novega zaposlovanja tujih delavcev, da bi s tem zaščitila domače prebivalce pred visoko brezposelnostjo. Zato se je zaposlovanje tujcev v Sloveniji zmanjšalo, vendar se ni popolnoma ustavilo. Kljub visoki brezposelnosti v državi je na trgu dela še vedno prisotno precej visoko število tujih delavcev.

Menim, da se bo število tujcev v Sloveniji v naslednjih letih zmanjšalo, kot posledica gospodarske krize in posledično visoke brezposelnosti. Vendar pa se bo s časom trend zaposlovanja tujcev ponovno obrnil. Zaradi staranja prebivalstva in vedno manjšega števila mladih, bo postopoma primanjkovalo delovno aktivnega prebivalstva. Ravno tako se bo vedno bolj povečevalo število visoko izobraženih v državi. Ta dva razloga sta glavna, zaradi katerih se bo v prihodnje povečevalo zaposlovanje tujcev v Sloveniji. Ker bo na trgu vedno več visoko izobraženih, ti ne bodo pripravljeni delati na delovnih mestih, kjer je potrebna nizka izobrazba in ker bo v državi vedno več starejših ljudi, ne bo ustreznih delavcev, ki bi še lahko delali. Tako bo tuja delovna sila, ki bo mlajša, delovno bolj aktivna in manj izobražena, bolj primerna za zapolnjevanje praznih delovnih mest v Sloveniji v prihodnosti.

LITERATURA IN VIRI

1. Biščak, J. (2004). Demografija vs. Ekonomija. *Tednik Mladina*. 2004(21) Najdeno 9. marca 2011 na spletnem naslovu http://www.mladina.si/tednik/200421/clanek/slo--gospodarstvo-joze_biscak/
2. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2011). *Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela*. Najdeno 15. februarja 2011 na spletnem naslovu http://www.mdds.gov.si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/uredba_o_dolocitvi_kvote_delovnih_dovoljenj_s_katero_se_omejuje_stevilo_tujcev_na_trgu_dela/
3. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2004). Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2004, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela. *Uradni list RS*, št. 33/2004.
4. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2005). Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2005, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela. *Uradni list RS*, št. 31/2005.
5. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2006). Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2006, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela. *Uradni list RS*, št. 30/2006.
6. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2007). Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2007, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela. *Uradni list RS*, št. 8/2007.
7. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2008). Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2008, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela. *Uradni list RS*, št. 25/2008.
8. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2009). Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2009, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela. *Uradni list RS*, št. 8/2009.
9. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2010). Uredba o določitvi kvote delovnih dovoljenj za leto 2010, s katero se omejuje število tujcev na trgu dela. *Uradni list RS*, št. 8/2010.
10. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2009). Uredba o omejitvah in prepovedih zaposlovanja in dela tujcev. *Uradni list RS* št. 44/2009.

11. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2010). Uredba o omejitvah in prepovedih zaposlovanja in dela tujcev. *Uradni list RS* št. 12/2010.
12. *Najem tuje delovne sile*. Najdeno 20. decembra 2010 na spletnem naslovu <http://www.zds.si/>
13. Oblak Flander, A. (2011, 12. januar). *Immigration to EU Member States down by 6% and emigration up by 13% in 2008*. Population and social conditions. Statistic in focus 1/2011. Najdeno 10. marca 2011 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
14. *Prehodna obdobja za prost pretok delovne sile*. Najdeno 18. februarja 2011 na spletnem naslovu <http://www.evropa.gov.si/si/zaposlovanje-in-sociala/prehodna-obdobja-za-prost-pretok-delovne-sile/>
15. Statistični urad Republike Slovenije. (2008). *Prebivalstvo Slovenije se stara – potrebno je medgeneracijsko sožitje, november 2008*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
16. Statistični urad Republike Slovenije. (2009). *Mladi v Sloveniji, november 2009*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
17. Statistični urad Republike Slovenije. (2010a, 5. marec). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Najdeno 12. februarja 2011 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2985
18. Statistični urad Republike Slovenije. (2010b, 14. december). Najdeno 7. marca 2011 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3632
19. Statistični urad Republike Slovenije. (2010c). *Starejše prebivalstvo v Sloveniji, september 2010*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
20. Statistični urad Republike Slovenije. (2011a). *Demografsko in socialno področje – prebivalstvo*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Najdeno 10. januarja 2011 na spletnem naslovu http://www.stat.si/tema_demografsko_prebivalstvo.asp
21. Statistični urad Republike Slovenije. (2011b). *Trg dela, 2010*. Statistične informacije. (Št. 1, 25. januar 2011). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
22. Vasileva, K. (2010, 28. avgust). *Foreignes living in the EU are diverse and largely younger than the nationals in the EU Member States*. Population and social conditions. Statistic in focus 45/2010. Najdeno 3. marca 2011 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
23. Zakon o delovnih razmerjih. *Uradni list RS* št. 42/2002, 103/2007.
24. Zakon o državljanstvu Republike Slovenije. *Uradni list RS* št. 1/1991.

25. Zakon o tujcih. *Uradni list RS* št. 1/1991, 61/1999, 64/2009.
26. Zakon o zaposlovanju tujcev. *Uradni list RS* št. 33/1992, 43/1998, Odl. US 66/2000.
27. Zakon o zaposlovanju in delu tujcev. *Uradni list RS* št. Ur.l. RS, št. 66/2000, 101/2005, 4/2006-UPB1, 52/2007, 76/2007-UPB2.
28. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2011a). *Aktualno o trgu dela – deficitarni in suficitarni poklici*. Ljubljana: ZRSZ. Najdeno 23. decembra 2010 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/trg_dela/aktualno_o_trgu_dela/deficitarni_in_suficitarni_poklici
29. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2011b). *Aktualno o trgu dela v Sloveniji – regijski trgi dela*. Ljubljana: ZRSZ. Najdeno 23. decembra 2010 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/trg_dela/aktualno_o_trgu_dela/regijski_trgi_dela
30. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2011c). *Trg dela v številkah – prosta delovna mesta*. Ljubljana: ZRSZ. Najdeno 23. decembra 2010 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/prosta_delovna_mesta
31. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2011d). *Trg dela v številkah –registrirana brezposelnost.*. Ljubljana: ZRSZ. Najdeno 23. decembra 2010 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost
32. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2011e). *Trg dela v številkah – zaposlovanje tujcev*. Ljubljana: ZRSZ. Najdeno 23. decembra 2010 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/zaposlovanje_tujcev